

Istraživači Antartika

STJEPO STRAŽIČIĆ

Istraživači Antartika susreću se sa pojavama, koje daleko nadmašuju njihova svakodnevna iskustva. One su jezive i lijepe, i strašne. Antartik je zemlja bijele tame. Kada dva čovjeka u bijelo odjevena, šetaju jedan uz drugoga u svijetu potpune bjeline, sve je bijelo, zrak, zemlja i nebo, događa se, da jedan od njih najednom postaje svjestan, da onaj drugi više nije uz njega. Nestao je, kao da ga je vrlo rijetki bijeli zrak rastopio. Međutim, kao da se ništa nije dogodilo, on i dalje nastavlja da priča, nesvjestan, da je on postao beztjelesan fantom. Njegov nepromjenjen glas, kao da dolazi iz istog pravca i iste daljine. Časak kasnije on se opet pojavi, lebdeći možda u zraku na jedan metar visine, po prilici u razini

oka. On još govori, kao da šeta uz drugog čovjeka.

Ovakova nestajanja dešavaju se samo za »bijelih dana«, kada je nebo zastrto bijelim oblacima. Učenjaci vjeruju, da je tome uzrok fizička pojava »mногоstruke refleksije«. U takovo vrijeme, nagomilavanje svjetla između neba i zemlje (kao što je nagomilavanje topline u staklenoj bašti) stvara viziju, kao da je sve utopljeno u svjetlu. Ovome je uzrok potpuna »bjelina«, antiteza potpune »tame«, na koju je ljudsko oko nešto bolje prilagođeno nego li na tamu. U toj bijeloj tami nema sjena. Osvjetljenje je tako difuzno, da nema perspektive po kojoj bi se mogli odrediti obrisi, veličina i udaljenost bijelih objekata.

ta. Noge ne nailaze na sniježnu podlogu, čovjek posrće i tetura kao da je pijan. To bijelo svijetlo je praćeno velikom količinom nevidljivog ultravioletnog svijetla, zbog kojeg sunčane opeklina postaju ozbiljnim problemom. Za bijelih dana, kada zrači iz svih pravaca, donji dio brade i dlanovi ruka su najosjetljiviji dijelovi tijela, i podliježu opeklinama.

Drugi prividni kontrast fizičkim zakonima otkrio je prvi dr. Paul Siple, šef ekspedicije Mornarice. Dok je proučavao jednu veliku ledenu površinu, dvije milje daleko od svog logora, najednom opazi, da su se šatori neizmjereno povećali. Pred njegovim očima izdigao se logor poput grada piramidalnih nebodera. Odmah zatim, pojavom jednog oblaka pred suncem, smjer vjetera se lagano izmjenio. Za tren oka šatori su potpuno izčezli, a pred njim se pružilo jedno prazno sniježno polje. Obmanut, pao je na koljena. Tog časa, logor smeđih nebodera ponovo se pojavio. Kad je ustao, logora je opet nestalo.

Mnogo bi se te antičke zbrke moglo objasniti, kada bi se nebo shvatilo kao jedna velika dvorana, sa svih strana obložena ogledalima. Iluzije su uzrokovane refrakcijom svjetla, kada ono prolazi kroz tople i hladne naslage zraka.

Postoje također dvostruki i trostruki zalazi sunca. Brodovi kao da plove gore i dolje po oblacima. Usred ledene poljane prividaju se ploveće lađe, dim koji suklja iz njihovih dimnjaka, iako nema otvorenog mora do na stotine milja daleko. Grubo iskrivljeni, divlji i bregoviti kraj-obrazi, uzdižu se na nebeskoj crti. Izgleda, da se do njih može stići za nekoliko sati, dok su oni onkraj horizonta stvarno udaljeni tjednima.

Dnevnik Sir Ernest Shackleton-a opisuje lažne izlaze i zalaze sunca, koje je njegovo društvo opazilo baš prije duge antartičke noći.

Kada sam ja vidio sunce posljednji put, rekao sam da ga nećemo opet vidjeti prije devedeset dana. Međutim, nakon osam dana opet se je pojavilo. Nestalo je i diglo se usljed refrakcije. Drugih dana opet smo gledali kako sunce zalazi, zatim izlazi i opet zalazi, dok smo od toga postali umorni.

Na staru godinu 1946., članovi posade jednog ledolomca obalne straže, probijajući se kroz razbijene sante leda, ugledali su na južnom horizontu nešto što je izgledalo kao neka zelena obala: nisko šišane tratine ograđene živicama naginjale su se lagano prema gore u paperjaste oblake. Potsjećalo je to na sliku kineskog krajobraza, 50 milja dugog i 10 milja visokog, koji kao da lebdi povrhu horizonta. . .

Neprijatno »potezanje na lijevo«, još je jedan interesantan antartički fenomen. Kad se jedne večeri pred mnogo zima nad antartikom podigla ledena bura, vozači dvaju džipova sa traktorima, dok su nastojali da se probiju od gazolinškog skladišta do logorske baze, udaljenost od svega dvije stotine yardi, izgubili su se. Vozači su neko vrijeme bespomoćno posrtali u gustoj bjelini, dok se iznenada nijesu opet našli kod gazolinškog skladišta, odakle su se i uputili. Kasnijim istra-

živanjem tragova pokazalo se, da su napravili potpuni krug, skoro jednu milju u radiusu, okrećući se uvijek na lijevo, premda su obojica uporno tvrdili, da su vjerovali da idu na desno u pravcu logora. To instinktivno skretanje na lijevo je univerzalno. Snijeg se uvijek vrti na lijevo. Tragovi pingvina u snijegu uvijek idu na lijevo. Tuljani plivaju u kružnicama, koje se okreću lijevo. Članovi ekspedicije kontra admirala E. Burda spominju primjere, kada su ljudi odlučno nastojali da se kreću suprotno od vjetera, koji je duvao s lijeva, međutim, nakon kratkog vremena oni bi se našli okrenuti na lijevo protiv vjeteru, nesposobni da razumiju kako su dospjeli u taj položaj. Potpuno se pak oprečno događa u sjevernim polarnim krajevima, gdje se po prirodi sve okreće na desno.

* * *

Antartik nezna za trulež, rđu, plijesan ni bolest. Tamo nema bakterija da pokvare meso, niti gljivica da uspljesnu kruh. Godine 1947. kontra admiral Rich. H. Cruzen posjetio je logor na rtu Evans, koji je bio napušten od kapetana Roberta Scotta, pred više od 35 godina. Po izgledu logora činilo se je, kao da su ga njegovi stanovnici tek napustili. Daske i grede kućice izgledale su tako svježije, kao da su sad stigle iz planine. Nije bilo truleži u drvu, niti mrlje rđe po vršcima čavala. Jedan konop za vezivanje mandur-skih malih »ponia« izgledao je nov i isprobano jak, kao da je bio upotrebljen za vezivanje helikoptera. Keksi, a i konzervirano meso još se moglo jesti. Jedan pas za saonice, koji se sledio ustajući, stajao je i gledao kao da je živ. U logoru »Mala Amerika«, koji je bio napušten 14 godina ranije, admiral Byrd naišao je na jednu čudnu pojavu. Među zalihama se nalazila i jedna košara s jabukama. One su bile potpuno smrznute, ali kada su se počele otapati, imale su ukus jednaka ukusu pečenih jabuka.

Ova bi se zemlja mogla odlično iskoristiti i za liječilište. Tu je najčišći i najsušiji zrak na zemlji. Ultra violetna zračenja uspješno uništavaju sve klice bolesti. Za vrijeme ekspedicije Mornarice, prehlade i gripe kod članova ekspedicije potpuno su bile nestale. Tek nakon nekog vremena, kada su ponovo stigle u logor »Mala Amerika«, posade aviona, donijele su sobom nove zalihe bakcila. Tada je izbila laga epidemija, koja je trajala otprilike samo sedmicu dana. Iza toga više nije bilo prehlada sve dotle, dok se brodovi nijesu usidriili u doku Nove Zelandije.

* * *

U izvještaju jedne britanske ekspedicije, koja je istraživala u unutrašnjosti jednog skoro nepomičnog ledenjaka unutar Rossovog mora, govori se o jednoj možda najstrašnijoj antartičkoj pojavi. Nad ovim ledenjakom diže se visoko brdo. Skoro najedamput, kad sjena brda pade na ledenu površinu, iako za sunčanog dana, nastane

tako glasna eksplozija, poput mužarske vatre u velikoj bitci. Nekad su ove detonacije znale trajati do pola sata, a na površini su se pojavljivale mreže pukotina, od kojih su neke bile do 50 metara duge.

* * *

Najbogatiji pašnjak na zemlji, svakako su dva milijuna četvornih milja oceana, dubokog dvije milje, koji okružuje antartički kontinent. Rast je bilja u tim ledenim morima tako obilat, da milijuni najvećih živih bića, koji uopće postoje, od kojih neki zahtjevaju više od jedne tone hrane dnevno, tu nalaze dovoljno pašu. Nebrojani bilijoni tona mikroskopski sitnih biljaka i životinja služe za hranu jatima kitova, morskih svinja i malih oklopnjaka, koji bojadisu u ružičasto crveno goleme površine od tisuća rali. Jedna žlica antartičke vode pod mikroskopom pokazuje tisuće malih biljaka zajedno sa sitnim životinjicama koje ih jedu. Ove pak jedu mali rakovi i ribe, koji postaju hrana tuljanima, kitovima i dupinima. Glavna baza su »diatomi«, skoro nevidljive biljke, koje mogu da se gibaju poput životinja po svojoj vlastitoj volji. Svaka od njih ima jednu školjku. Neke od ovih diatoma žive i razmnožavaju se u ledenim površinama. Njihove kolonije nekad zauzimaju ogromne i nepregledne ledene površine, koje su po njima bojadisane u žućkasto smeđem

tonu. To su izgleda najčvršći oblici života na zemlji.

* * *

Ostaci obilatog života u pećinama Antartika pokazuju, da je jednoć u prošlosti, a možda i u više navrata, veliki dio kontinenta uživao umjerenu ili polutropsku klimu. Ali oluje stotina milijuna godina dugih hladnih zima, obavile su u jednu milju debeli ledeni plašt, sve ono, što je nekod bila zemlja zelenih močvara i šuma. Sada postoji samo jedna beskonačna svjetlucava bijela pustara, sa brdima koji se izdižu poput nadgrobnihi spomenika na jednom kozmičkom groblju. Najmanje dvije trećine površine su potpuno nepoznate, a onaj dio, ponajviše crta obalnog područja, koji je već ucrtan na mapi, uglavnom je bio upoznat momentanim pogledima, kroz pukotine oblaka, iz brzo letećih aviona.

To je eto Antartički kontinent. Odgovarajući po veličini Ujedinjenim Američkim Državama skupa sa Australijom, to je najhladnija zemlja na svijetu. Čak i uz rub mora, usred ljeta, rijetko se temperatura diže iznad ledišta, a misli se, da se spušta i do stotinu stupnjeva ispod nule, sa prosječkom daleko nižim nego što ga imaju zemlje najbliže Sjevernom polu.

Antartik je zaista zemlja čuda i pustolovina. To su otvorena vrata u blisku neizmjernost misterija, ljepote i opasnosti.